

Mužský šátek - vázanka

Jak menší děti, tak dospělí muži nosí u severokyjovského kroje černý vyšíváný šátek kolem krku. Říká se mu vázanka, vázačka nebo prostě šátek na krk.

Když se koupil klot na zástěru a doma měli kluka, odtrhl se proužek a ten se použil na vyšití šátku. Jeho šířka byla závislá od toho, kolik látky bylo. Podle délky pruhu látky se vyšil šátek pro dítě nebo pro dospělého muže. A když ještě kousek látky zbylo, využil se na ženskou kordulku.

Šátek je z úzkého pruhu černého sukna, který má lehce rozšířené oba cípky. Tvar zakončení cípků je nejčastěji do špičky, symetrické i mírně posunuté mimo středovou osu. Někdy bývá špička jakoby lehce zastřižnutá a je tím zhranatělá. Jen velmi zřídka můžeme vidět starý šátek s cípkem, zakončeným dlouhou hranatou šikminou. V současné době se tento tvar začal hodně používat v Kyjově, bohužel se strojovou výšivkou.

Po obvodu šátku jsou cípky obšité většinou zelenou, někdy i bílou bavlnou smykovacím stehem, který na okrajích tvoří vzor úzkých nebo širších trojúhelníků. Některé jsou obšity dohranata a výšivka tvoří zuby jak na hřebeni. Obšití je jen kolem výšivky do určité výšky, někdy výš, někdy níž. Kolem krku a na uzlu pod krkem už obšívání není. Se stejným způsobem obšívání se můžete setkat i u zakončení ženských rukávů na pažích (kadle) nebo je tak obšíváný fěrtůšek.

Oba cípky vázanky jsou vyšívány a vzory na nich jsou stejné nebo hodně podobné, jaké se používají na ženských fěrtůšcích. Každý cípek je vyšitý jiným vzorem, některé stejným. Stejně jako u fěrtůšků jsou na starých šátcích často vyšity ornamenty jen čtyřmi základními barvami: bílou, žlutou, červenou a zelenou.

Opravdu starých šátků už se dnes moc nenosí, protože se klot na ohybech prodřel a bylo potřeba vyšít nový. Šátky, vyšívány začátkem 20. století a kolem první světové války mají na sobě různé květinové vzory, lístečky a hrozny.

Šátek se váže na úzko přeložený zezadu na krk, vždy shora na límec. Zezadu je vidět nad šátkem jen malý kousek bílého límečku. Pod krkem se udělá jednoduchý uzel, tedy jedenkrát se přeloží přes sebe a protáhne se vrchní cíp spodem přes uzel. Lehce se utáhne, srovná se horní přeložení a cípky se volně spustí na hrud'. Oba konce by měly sahat maximálně k žaludku. Spínají se k sobě špendlíkem v jeho horní polovině tak, aby obě lícové strany cípků byly směrem nahoru.

Obě výšivky by mohly být při pohybu vidět, i když leží na sobě a v klidu je vidět jen jedna. Když máte každý cípek vyšitý jinak, může chlapec nosit vázanku pokaždé s jiným cípkem nahoře. U ženáčů je šátek vidět celý. Svobodní mládenci ho mají částečně překrytý širokou vyšívanou mašlí, připnutou do trojúhelníku na kordulce.

V žádném případě se šátek schválně nevystřikuje z tohoto trojúhelníku ven, že prý aby byl vidět. Je to hloupost, kterou vypustil nějaký dobrák a někteří tu hloupost opakují. Na žádných starých fotkách to tak není a tetičky mi potvrdily to, že šátek musí být vždycky pod mašlí.

A kdo chce, aby byl šátek dobře vidět, musí se hýbat a hodně cifrovat. Pak mašle poletují do vzduchu a je vidět nejen hezký šátek, ale i to, jak je hezký ten kluk, který to umí. Dokazuje tím, jak je hbitý, silný, šikovný a umí. Anebo se chlapec může oženit, bude nosit krátkou mašli přes prsa a celý vyšíváný šátek mu bude krásně vidět.

Když budete chtít šátek vyšít, budete muset pro klot do specializované prodejny, běžně se v obchodech sehnat nedá. Změřte si délku, kterou budete pro chlapce potřebovat. Běžný krejčovský metr ovážete chlapci kolem krku stejně, jak pak budete vázat šátek, uděláte na něm jednoduchý uzel a svésíte konce dolů. Délku bychom tedy měli.

Klot se prodává v šířce 140-150 cm, což by na normálního dospělého mělo stačit, takže podle zkušeností si jen určíte, jak širokou ji chcete. Šířka vázanky bývá různá, podle velikosti těla muže, ale častěji podle toho, kolik klotu máte k dispozici.

Když si změříte svou šířku dlaně a přidáte na každou stranu asi 1 cm na obrubu smykovacím stehem, budete mít ideální šířku cípku hotového šátku. Pokud byste udělali šátek hodně široký, budou se okraje krčit a stáčet jakoby dovnitř a výšivka se bude ztrácet. A také čím širší, tím víc stehů a déle to trvá. Šířka výšivky je dána šířkou šátku, výška podle vzoru, zhruba na délku dlaně i s prsty. Některé šátky jsou vyšívány hodně vysoko, až téměř k uzlu, ale to jsou spíš výjimky.

Vzory na vázankách jsou stejné, jako na fěrtůscích. Dříve to byla hlavně ornamentální výšivka se čtyřmi základními barvami. Dnes jsou to častěji květinové vzory. Na šátcích jsou vyobrazeny růže, pomněnky, konvalinky, kopretiny a jiné drobné květy. Objevují se vinné listy a kuličky hroznů, jejich úponky vyplňují volné prostory mezi květy. Různé bobulky, zrnka, makovičky a kuličky. Na šátcích nebývají žádná další zdobení, například flitry nebo korálky. Sama výšivka je dostatečně hezká a není potřeba žádné přizdobování.

Vyšívá se například Perlovkou nebo i jinou barevnou přízí určenou k vyšívání. Raději nekombinujte různé druhy vyšívacích přízí, výsledný efekt by nebyl hezký.

Na papír si namalujte požadovaný tvar šátku a naznačte si rovnou okrajový lem, kde bude smykový steh. Do zbylého vnitřního prostoru si namalujte vzor.

Starší ornamentální vyšívání na šátku.

Rovnou uvidíte, jak bude mašle na podšívce ležet. Při ručním šití by se neměly tvořit žádné vlnky nebo hrby. Začátek a konec mašle v podpaží zahnete do rubu a zašijete nebo je přes sebe přeložíte a horní vrstvu založíte a zapošijete. Vpředu pod ramenem, kde budou mašle tvořit špičku zatím nepřišíváte. Sem se bude zasunovat (podél zapínání) krátká mašle

Pokud se nedaří, odšpendlete mašli, vyžehlete a začněte znovu. Kordulku budete nosit až do jejího zničení, což mohou být desítky let. Tak by měla být dokonalá. Po našití si ještě zkontrolujte, jak mašle na kordulce leží. Nikde mašle nechybí, nestahuje látku a nekrčí podšívku a ani nepřebývá.

Na zapínání se používá častěji taftová stuha. Šířka je zhruba 3 centimetry. Postup při obšívání je stejný. Stuhu přiložte na potřebné místo z lícové strany, sešpendlete nebo rovnou přišijte a zahnete do rubu. Na rubu je mašle jenom kousíček, aby se začistily obě strany zapínání a žádné nitky z něj nevylézaly.

V dolním rohu stuhu přeložte tak, aby sklad vytvořil jako by šikminu. Od špičky dolního rohu po úhlopříčce směrem k rameni. Bude to lépe vypadat, než když ji složíte kolmo k některé straně. Po přeložení v rohu můžete pokračovat tou samou mašlí v obšívání dolního okraje kordulky.

Oba horní konce mašle na zapínání zastříhnete tak, aby se vytvořila malá špička. Nesmí být velká a ostrá, je to spíš jen lehce zvednutý okraj. Ustřížený okraj mašle schovejte do rubu a sešijte. Komu se to nelíbí, může zapínání kordulky udělat v horní části úplně rovné. Tetička Rybová ale říkala, že takové kordulky vypadají jako chomůt, že tam rožečky mají být.

Na levou stranu (z pohledu slovenky) našijte 7 knoflíků, u dětských kordulek jen 5. Některé kordulky to mají obráceně, podobně jako u rukávů to švadlena udělala tak, jak jí to právě vyšlo. První knoflík shora není našitý až ve špičce, ale asi 3 prsty pod okrajem. Další knoflíčky si rozložte tak daleko od sebe, aby spodní byl našitý na šikmince. Používají gombíky, tedy knoflíky čokovitého tvaru, někdy ploché, někdy zakulacené, které mají místo dírký zespodu očko, které se na látku přišívá.

Na druhé straně zapínání vytvořte odpovídající počet dírek, které opět ručně obšijte červenou nebo bílou bavlnkou. U velmi starých kordulek můžete objevit zapínání, kdy se do levého zapínání udělaly malé dírký, kterými se očko gombíku jen provleklo, a ze spodní strany se přes všechny dírký najednou provlekl tenký proužek látky. Ten se ke kordulce napevno přišil. Nehrozilo pak, že by některý z knoflíků upadl a ztratil se.

Na spodní okraj kordulky se nejčastěji používá užší červená taftová stuha. Stačí zhruba 4 cm široká pro dospělé, o něco užší pro děti. Šířka dolního okraje a zapínání bývá většinou stejná. Dolní okraj kordulky se téměř dotýká opasůvky (ozdobné mašle kolem pasu) nebo zástěrky či fěrtůšku. Opasůvka a látka na fěrtůšku trpí, pokud je okraj kordulky drsný. V pase se děvčata drží při tanci a z vyšívání mašle na kordulce se časem mohou vytahovat vlákna. Pak okraj nevypadá hezky. Proto se na dolní okraj kordulky raději používá taftová stuha, která je hladká. Taftová se používala i z ekonomického důvodu, protože červené vyšívání mašle bylo o hodně dražší.

Stuhu, která je pokračováním zapínání, přiložte z lícové strany ke spodnímu okraji kordulky. Zhruba 0,6-1 cm přesahuje dole přes okraj. Mašli přišijte na bleší skoky u barevné látky. V prostřívání na zádech zahnete konec do rubu a mašli odstříhnete. Stejně se našijí i kousky mašlí na obou zádočných dílech, kde jsou nechané nesešité části a druhá strana kordulky až po zapínání. Přesah na dolní hraně se ohne do rubu a zapošije se ručně. Neprošívá se skrz, jako mašle na horních okrajích, ale jen se přichytí k podšívce. Okraj bude hezky hladký, nikde nic nevyčnívá a nedrhne.

Volné zadní švy se nyní sešijí tak, že se všechny vrstvy jednoduše prošíjí. Kordulka se v tomto místě zúží a vytvoří tak trochu jako optický pas. Švy se nesmí stáhnout k sobě moc, aby se z barevné látky na zádech nevytvořily hrby.

Na přední stranu kordulky se našívají dva ozdobné kousky červené mašle. Položte je symetricky vpravo i vlevo shora dolů podél knoflíkového zapínání. Tam, kde se vpředu setkává průramková a mašle okolo krku, vznikla špička. Podsuňte sem konec krátkých mašlí, aby byla pod nimi zasunutá. Od zapínání bude asi na 3 prsty daleko, záleží samozřejmě na velikosti kordulky. U menších a dětských můžeme tuto krátkou mašli zúžit zahnutím. Výsledná šířka této mašle bude jen asi na 2 prsty.

Dolní konec mašle se většinou nedotýká spodního lemu kordulky, ale u některých je mašle položena až dolů. Mezi mašle se našívají ozdobné aplikace. Aby tu na ně bylo dost místa, nechte od spodní mašle asi na 2 prsty volné místo. Bude tu vidět barevná podkladová látka. Na vnitřním obvodu červené mašle, a tedy i kolem této krátké, se budou našívat ozdobné aplikace.

Kolem krku se mašle skládá stejně, jako kolem průramků. Začíná se vpředu u zapínání. Ustříhnutý konec mašle jednoduše založte do rubu a položte ho kolmo k mašli zapínání. Její horní okraj leží přesně na hraně zahnuté podšívky a přišpendlete. Sklady se tvoří stejně, jako v průramcích. Vějířky vždy směřují dolů. Když si představíte, jak shora teče voda, kapky nesmí zatéct dovnitř, do vějířku.

První vějířek je asi na 1-2 prsty od mašle na zapínání. Další se tvoří podél obloučku zhruba 2 na prsty od sebe. Důležité je, aby každý sklad ležel kolmo k okraji. Přeložení nesmí být našikmo. Vějířky na pravé a levé straně kordulky musí být symetricky vytvořené. Mašle kolem krku pokračuje přes ramínka dozadu, kde se v obloučku na zádech zase naskládá do vějířku.

Vějířky na zádech by měly směřovat buď doprava nebo doleva a opět by měly být naskládané symetricky od středové osy. Uprostřed oblouku, tedy mezi lopatkami, se mašle pokládá vodorovně bez přeložení. Oblouček je takový hladký. Pokud byste udělali přeložení uprostřed, utvoří se tu špička.

Někdy bývá obtížné nitku vytáhnout, obzvlášť z přežehlené látky. Chce to trpělivost a dobré oči. Klidně si pomozte brýlemi nebo i lupou. Po vytažení niti zůstane na plátně viditelná linka, která vás povede. Tady to rozstříhnete, na dolním konci ještě nastříhnete látku do tvaru písmene T. Napravo i nalevo asi 2,5-3 cm. Položte si látku lícem nahoru. Rozstříhnutou část zahněte do stran, nejprve malý okraj o 0,5 cm a pak zbylou část asi 2 cm. Zahnutá část nyní měří asi 2-2,5 cm a tvoří jakoby tunýlek. Toto bude knoflíkové zapínání košile, vpravo z pohledu chlapce budou knoflíčky, vlevo knoflíkové dírky.

Obě strany sestehujte, aby byl okraj naprosto rovný a všude měl stejnou šířku. Přežehlete a oba založené okraje po lícové straně prošijte bílou nití asi 1 mm od kraje. Některé košile mají podél propínání ozdobné sámečky. Mohou být hned vedle prvního švu propínání, na vnější straně ozdobné krajky nebo i po obou stranách. Některé košile nemají sámký žádné. Záleží na švadleně, která košili šije, a na množství času, který jí chce věnovat. Víc sámečků znamená víc práce.

Když je chlapec příliš štíhlý, můžete sámečkováním ubrat látky z celkové šířky. Sámký také mohutné tělo opticky zužují. Mohou být jen 3-5 mm široké. Při šití postupujte velmi pečlivě a přesně, aby ve výsledku sámeček přesně kopíroval propínání. Označte si na obě strany od zapínání linii, kde bude první vrchol sámečku. Látku v tomto místě přehněte a sešpendlete.

Připravený přední díl košile po nasámkování a přišíť červené mašle s krajkou.

Přeměřte si kontrolně vzdálenost od švu u propínání a přežehlete. Pak rovně prošijte, šev musí být všude stejně vzdálený od hrany. Látku otočte po rubu. Sámeček vespod látky nasměrujte

od středu ke kraji a dobře rozžehlete. Při rozžehlování se ho snažte žehličkou co nejvíc otevřít, až můžete vidět nitky uvnitř švu.

Podobně tvořte další sámký (většinou tři) a při žehlení je pokládejte stejným směrem. Je dobré tvořit jednotlivé sámký současně vpravo i vlevo. Vedle posledního sámečku si od horního okraje až po prostřížené téčko položte červenou mašli. Můžete ji lehce schovat pod hranu sámečku a po celém obvodu přistehovat. Tím si ji zajistíte proti posunutí. Šířka mašle je přibližně 5-7 cm. Pro mohutnější postavu můžete zvolit o něco širší. Pak na ni přiložte bílou krajkou a opět celou přistehujte. Použijte třeba strojově šitou bavlněnou krajkou s rovnými okraji a květinovým nebo geometrickým vzorem, můžete si vzor vyšíť na pruh látky, záleží na tom, kde se bude košile nosit. Je lepší, když je vzor na krajce řidší, aby vynikl červený podklad.

Dávejte pozor, aby pravá a levá strana byla vždy symetrická a zrcadlově otočená. Vzory by měly na obou stranách stejně začínat na ramenou a také stejně končit. Nemůžete mávnout rukou nad tím, že košile stejně není pod kordulkou vidět. Pokud jsou vzory proti sobě posunuté, nevypadá to hezky a švadlenu za to nepochválí.

Vnější okraj překryjte prvním sámečkem, vytvořeným na druhé straně krajky u rukávu. Nikde nesmí vyčuhovat ani krajkou ani červená mašle. Obě dole končí tam, kde máte T rozstříhnutí na zapínání. První sámeček u krajky přišijte a dotvořte všechny další sámečky na vnější straně. Opět je přehýbejte směrem ven. Hotový přední díl rozložte na stole. Vše přežehlete, aby se krajkou i sámečky hezky srovnaly.

Zbývá dokončení propínání. Propínání vpravo a vlevo přeložte přes sebe, na pravé straně z pohledu švadleny budou knoflíky, nalevo dírky. Další přebytek látky pod propínáním naskládejte tak, aby bylo hezky upravené, sešpendlete nebo sestehujte. Přes konce sámečků a krajkou přiložte

Dětem oblečte na nátělník ještě bílé tričko s dlouhým rukávem. Roláky nepoužívejte, protože by vadil na krku.

Děvčátka si obují boty, v chladném období mohou mít děti kozačky nebo jiné, běžně používané boty, v létě polobotky nebo sandálky. K lehkému kroji je možné about polobotky a hnědé silonky.

U dospělých děvčat se k parádnímu kroji obouvají vždy krabovačky, ke kterým patří černé silonky. Před jejich obléčením je třeba si dát na nohy omotávky. Tam, kde je noha nejúžší, tedy v oblasti kotníku pod lýtkem, jsou na krabovačkách wrapy. Když byste omotávky nepoužili, wrapy by se mohly zmačkat nebo rozházet a nebylo by to hezké. Při pohybu a tanci by se wrapy na noze různě hýbaly a kroutily jako na harmonice, a to nechceme.

Proto ještě pod silonkami omotejte nohu v kotníku pruhem látky, kterou k noze přivážete bavlněnou šňůrkou. Pohyb nohy v kotníku nesmí být omezen a nesmí to nikde tlačit. Pak si teprve na omotávky dívka obleče silonky. Vybírejte o něco pevnější materiál, protože jemné silonky se mohou lehce protrhnout o naškrobené spodničky.

Nožky s omotávkami.

Pokud jsou boty ve šlapkách o něco větší, je dobré si pod silonku about ještě tenké ponožky. Obyčejné bavlněné, které dobře sají pot. Při obouvání krabovaček postupujte velmi opatrně a pomalu, abyste botu neroztrhli. Nasuňte nohu dovnitř a posunujte wrapy přes patu a nárt postupně nahoru. Můžete si pomoci kývavým pohybem v kotníku, až se dostanete do boty. Vrapovaná část by měla být právě na omotávkách. Upravte všechny wrapy, aby byly hezky rovné.

Dnes se krabovačky obvykle nechávají u specialistů obuvníků nalakovat a boty neztrácejí ve vrapech tvar. Obouvání jde trochu ztuha, ale i tak by se omotávky měly použít.

Když budete dávat ženě čepce nebo gargulu, vlasy zapleťte do copů a udělejte z nich na temeni hezký drdůlek. Sepněte ho tak, aby copy omotávaly týl dokola. Ofinku sepněte sponkami, aby vlásky později nevylézaly ven. U dětí a mladších slečen, které budou prostovlasé, vlasy jen spleťte a sepněte, aby byla hlavička hezky upravená, copy ozdobte mašličkami.

Pokud dospělé děvče půjde v šatce nebo zarejděná, nasadte jí nejprve gargulu – plátěný čepce. Předem si šňůrky gargule stáhněte lehce k sobě, ale ne úplně. Nasazujte ho vždy zpředu a současně všechny zbývající vlásy z ofiny shrňte směrem dozadu. Gargulu nasazujte tak, aby byl uprostřed, obě krajové části u uší musí být na hlavě symetricky. Krajka – špice gargule sahá téměř až k obočí a na čele hezky lemuje obličej. Pokud to slovence vadí, třeba kvůli brýlím, můžete gargulu posunout o něco výš.

Šňůrky z gargule vzadu v týlu překřížte a vraťte se s nimi zezadu směrem nahoru, na temeno. Po cestě nahoru, za ušima, lehce přitáhněte krajkové konce gargule k hlavě a šňůrkou je zajistěte proti vytažení. Docílíte toho, že celá krajková část gargule pěkně orámuje obličej z jedné strany na druhou. Šňůrku na temeni opět překřížíte lehce utáhněte a vrátíte se s ní do týlu, kde ji zavážete na mašličku. Aby šňůrka nevisela na záda, zasuňte ji dovnitř do čepce. Pokud v těchto místech vykukují i nějaké vlásy, zastrčte je také do čepce. Při vázání gargule musíte dávat velký pozor na to, abyste šňůrkou omylem nepřivázaly i horní část ucha slovenky. Je to velmi bolestivé,

a to i několik dní. Kdyby se to přece jen podařilo, tak po uvázání lehce šňůrku posuňte tak, aby už na uchu neležela.

Ještě před oblékáním dívčích rukávců si je musíte připravit. Nažehlené horní a spodní rukávce oblečte do sebe. Pokud máte anděle, přišijte je vpředu, nahoře a vzadu na rameni dovnitř vrchních rukávců.

Na rukávce opatrně navlékněte kordulku. Pokud byste ji oblékali na oblečené rukávce, pomačkali byste baně a pečlivé žehlení by bylo k ničemu. Při oblékání kordulky dávejte pozor na špice (krajku), abyste je nepomačkali nebo nezpřehýbali. Tento několikadílný komplet se obléká dívce celý naráz.

Na spodní stranu kadlí vrchních rukávců máte přišity podkladové mašle a černou krajkou. Pokud máte volné kadle, bývají podšité mašlemi a s krajkou a připravené ihned k použití.

Může se stát, že naškrobené rukávce vyžehlíte a po uschnutí se stahovací šňůrka na pažích v tunýlku úplně přilepí. Pokud byste ji chtěli takto stáhnout, mohli byste ji utrhnout a je zle. Pokud je šňůrka slepená, vezměte si do mističky studenou vodu a jedním prstem naberte kapku a lehce namočte tunýlek místo vedle místa. Voda by se neměla dostat nikam jinam než na tunýlek. Škrob se rozpustí a šňůrka se uvolní. Pak šňůrku v tunýlku stáhnete a můžete pokračovat v oblékání.

Rukávce se oblékají děvčeti vždy zezadu. Vše upravíte až na těle, aby nikde nic netlačilo a rukávce hezky seděly. Porovnejte kordulku a upravte límeček a ramena spodních rukávců. Přeložte horní část límečku přes dolní a zajistěte špendlíkem. U dětí můžete použít spínací špendlík. Sepněte to tak, aby spínací špendlík nebyl moc vidět. Někdo na dětské rukávce přišívá malé patentky, ale jak děti rostou a zvětšuje se jim obvod krku, musíte je časem přešít.

Kolem krku nenechávejte žádné volné místo. Látku těsně doléhá až ke krku. Někdo tvrdí, že rukávce škrábou. To ano, ale víc odřený krk budete mít tehdy, když bude mezi krkem a látkou mezera, než když bude límeček na kůži. Látku teplem těla a potom trochu zvlhne a dotvaruje se přesně podle krku. Když má dívka límeček velký nebo na volno sepnutý, nevypadá to hezky.

Srovnajte přednici spodních rukávců, vyšivanou část pod krkem, a také ji zajistěte špendlíkem, aby se neotevírala. Stejně pospínejte i horní rukávce. Zapněte knoflíčky na kordulce. Je dobré potom zlehka zatahat za spodní okraj těla rukávců pod kordulkou, aby se látka na zádech i vpředu hezky srovnala.

Stáhněte šňůrky spodních rukávců na pažích tak, abyste mohli oba konce k sobě svázat. Slovenka dá ruku na vaše rameno, abyste se lehce dostali podél její paže do rukávků. Dlaně vsuňte dovnitř, do rukávců (baní) a opatrně zevnitř pomocí prstů rukávy nafoukněte a vytvarujte je

Připravené rukávce oblékání. Dvoje rukávce a kordulka jsou navlečeny na sobě a tvoří jeden komplet.

